

تاملی بر علل ایجاد شرکت‌های صوری از منظر ثبت شرکت‌ها

بهرام حسن زاده^۱

تاریخ دریافت: ۹۵/۲/۱۶ تاریخ پذیرش: ۹۵/۴/۲۵

چکیده

شرکت‌های تجاری به عنوان مولدهای اصلی اقتصاد هر کشور شناخته شده و بیش از هشتاد درصد تراکنش مالی و تجاری توسط آنها صورت می‌پذیرد. شرکت‌های تجاری در قالب شرکت‌های خصوصی، عمومی و دولتی در تمامی زمینه‌های پولی، بانکی، حمل و نقل، بیمه، درمان، پیمانکاری، پروژه‌های، نفت و گاز و سایر موارد فعالیت دارند. لکن نظام رصد، شناسایی و نظارت بر انواع شرکت‌ها در حقوق ایران نامشخص می‌باشد به نحوی که عدم تولیت دقیق نظارتی شرکت‌ها موجب بروز مشکلات و آسیب‌های مالی و تجاری در کشور گردیده است که علاوه بر معضلات و ایجاد فضای غیر شفاف، غیر واقعی و بی‌نظمی، موجبات فساد اقتصادی و مالی را نیز فراهم می‌آورد. به نحوی که بعد از ثبت شرکت‌ها بسیاری از این دسته از اشخاص حقوقی به حال خود رها و هیچ نظارت و یا الزام قانونی و مسئولیتی برای مؤسسين آن در نظر گرفته نشده است. در این مقاله ضمن بررسی علل و انگیزه ایجاد شرکت‌های صوری و غیر فعال و یا یکبار مصرف، روش‌های شناسایی و مقابله با این دسته از اشخاص حقوقی غیر واقعی مورد بررسی و تحلیل قرار خواهد گرفت.

کلیدواژه‌ها: شرکت‌های صوری، فعالیت غیر واقعی، ثبت شرکت‌ها، مسئولیت، تعهدات

مقدمه

امروزه اشخاص حقوقی در حوزه تجارت با عنوان شرکت‌های تجاری شناخته می‌شوند. مطابق ماده ۲۰ قانون تجارت مصوب ۱۳۱۰ هفت نوع شرکت با ماهیت شرکت سهامی، با مسئولیت محدود، تضامنی، نسبی و تعاونی و مختلط سهامی و غیرسهامی وجود دارد که در سال‌های اخیر نیز انواع دیگری از شرکت‌ها و نهادهای مالی جدید از جمله شرکت تعاونی سهامی عام و صندوق‌های سرمایه‌گذاری به آن اضافه گردیده است، اما قوانین و مقررات مربوط به ثبت و رسمیت‌بخشی و همچنین احراز هویت و اهلیت آن همچنان مربوط به سال‌های اولیه قانونگذاری می‌باشد.

مراجع مختلفی در خصوص ماهیت، هویت و همچنین اهلیت شرکت‌های تجاری در ارتباط می‌باشد. مرجع صلاحیت‌دار برای ثبت انواع شرکت‌های تجاری بر طبق قوانین موجود، ادارات ثبت اسناد و املاک، سازمان مناطق آزاد تجاری و سایر دستگاه‌ها می‌باشند. تعدد تولیت‌های اجرایی در ارتباط با هویت سنجی و احراز اهلیت انواع شرکت‌های تجاری، موجبات عدم ارتباط بین دستگاهی و عدم تفاهم مشترک با سایر دستگاه‌های متولی دولتی از جمله سازمان امور مالیاتی و بانک مرکزی و بیمه و... در جهت نظارت بر این دسته از اشخاص حقوقی وجود دارد. از آسیب‌های جدی در حوزه کسب و کار و تجارت داخلی و بین‌المللی، عدم وجود قوانین و مقررات مربوط به شرکت‌داری حاکمیتی است. وجود ابهام در قوانین و مقررات مربوط به شرکت‌ها و عدم تطابق آن با شرایط موجود موجب بروز اختلالات تجاری و فعالیت‌های غیر قانونی و یا صوری توسط شرکت‌های تجاری گردیده است. بی‌تردید شناخت و شفافیت نظام حقوقی حاکم بر انواع شرکت‌ها می‌تواند در جلوگیری از جولان شرکت‌های غیرواقعی و یکبار مصرف تاثیرگذار باشد و رصد فعالان تجاری را با دیدگاه حمایت و نظارت تسهیل نماید.

انگیزه‌های اصلی ایجاد شرکت‌های صوری

۱- سوءاستفاده از اعتماد جامعه به ثبت رسمی

همانطور که در تعاریف انواع شرکت‌های کاغذی و صوری و غیر واقعی بیان شد، تصور جامعه و آحاد مردم از ثبت انواع شرکت‌ها به‌منزله صدور مجوز فعالیت می‌باشد. در حالی که ثبت شرکت به منزله اعطای هویت شخصیت حقوقی بوده و اهلیت شرکت‌ها در مراجع ثبتی احراز نمی‌شوند و احراز آن توسط دستگاه متولی مربوطه می‌باشد. من باب مثال اگر موضوع فعالیت یک شرکتی انجام امور پزشکی باشد، بررسی صلاحیت انجام امور پزشکی بر عهده وزارت بهداشت و درمان می‌باشد و مرجع ثبت شرکت‌ها صرفاً نسبت به ثبت شخصیت حقوقی برای استفاده و

آماده‌شدن شرایط فعالیت اقدام می‌نماید. با بیان مراتب فوق متأسفانه به علت عدم اطلاع و شناخت عموم از مباحث حقوقی، برخی از اشخاص با ثبت شرکت به انجام فعالیت غیر واقعی بدون اخذ مجوزات لازم می‌پردازند و به دنبال آن با اعمال مجرمانه از جمله کلاهبرداری، سوءاستفاده، جعل اسناد و بدون سابقه مؤثر وسوابق بانکی و پرداخت مالیات، مقدمات اغفال مردم را فراهم می‌آورند.

۲- فرار از تعهدات و مسئولیت انفرادی

یکی دیگر از انگیزه‌های ایجاد شرکت‌های تجاری، محدود کردن مسئولیت‌های قراردادی، مدنی، قهری و کیفری برای شرکت‌ها می‌باشد. با توجه به استقلال شخصیت حقوقی، تعهدات شرکت به تعهدات شریک منتقل نمی‌گردد. بر طبق ماده ۵۸۳ قانون تجارت کلیه شرکت‌های تجاری دارای شخصیت حقوقی مستقل می‌باشند و شخصیت حقوقی شرکت‌های تجاری جدا از شخصیت حقوقی سهامداران می‌باشند و مع‌الوصف دارایی شرکت از دارایی شرکاء مجزا تلقی می‌گردد.

در ماده یک لایحه اصلاحی قانون تجارت مقرر گردیده است: «شرکت سهامی شرکتی است که سرمایه آن به سهام تقسیم شده و مسئولیت صاحبان سهام محدود به مبلغ اسمی سهام آنها است». در ماده ۹۴ قانون تجارت نیز بیان شده است: «شرکت با مسئولیت محدود شرکتی است که بین دو یا چند نفر برای امور تجاری تشکیل شده و هر یک از شرکاء فقط تا میزان سرمایه خود در شرکت مسئول قروض و تعهدات شرکت است».

لذا در این دو نوع شرکت که در حدود ۸۰ درصد شرکت‌های تجاری ثبت شده را شامل می‌شود، مسئولیت شرکاء محدود شده و آنان مسئولیتی در خصوص بدهکاری شرکت ندارند و ممکن است تعهدات و یا معاملات و وام‌های کلانی از طرف شرکت اخذ نمایند، اما در زمان اجرای تعهدات، مسئولیتی را قبول ننمایند.

در برخی از آراء ثبتي و قضایی و نظریات حقوقی در خصوص عکس این قضیه مبنی بر عدم تسری نظام جانشینی تعهدات، مطالبی از جمله عدم امکان بازداشت و توقیف اموال شرکت بیان شده است. به موجب رأی شماره (۳۱۱۶) مورخ ۱۳۷۸/۷/۲۴ شورای عالی ثبت) مقرر گردیده، بازداشت اموال شرکت بابت دین یکی از سهامداران به لحاظ اینکه شخصیت شرکت جدا از شخصیت صاحبان سهام است جایز نمی‌باشد.

با بیان مراتب فوق از عوامل مهمی که اشخاص را متمایل به انجام فعالیت در قالب شرکت می‌کند، این است که شخصیت حقوقی شرکت به شرکا این امکان را می‌دهد که سنگینی مسئولیت خود را بابت مسئولیت‌ها و تعهدات شرکت با اشخاص ثالث تقلیل دهند و در نتیجه

امنیت نسبی برای سرمایه شخصی آنان به‌ویژه در مورد شرکت‌هایی که در آن مسئولیت شرکا محدود به آورده اوست، فراهم آورد. اما استفاده از شخصیت حقوقی برای از بین بردن مسئولیت نباید وسیله‌ای برای پنهان کردن فعالیت واقعی شرکا باشد. شرکت باید واقعاً وجود داشته باشد و نباید فقط نوشته‌ای بر روی کاغذ باشند. در شرایط کنونی بسیاری از شرکت‌ها به اهداف غیرواقعی تشکیل و ثبت می‌شوند و سپس نسبت به دریافت تسهیلات و وام‌ها و همچنین صدور انواع چک‌های بانکی می‌پردازند و پس از دریافت پول برای فرار از تعهدات نسبت به ورشکستگی اقدام می‌نمایند.

۳- اخذ اعتبار و تسهیلات بیشتر مالی و بانکی

یکی دیگر از علل ایجاد شرکت‌های صوری و یک بار مصرف در حوزه اعطای تسهیلات و وام‌ها به اشخاص حقوقی بدون در نظر گرفتن سوابق اجرایی و یا گردش مالی و مباحث مالیاتی می‌باشد. بر طبق مستندات، بانک‌های عامل برای اخذ تسهیلات شرایطی در نظر گرفته‌اند که یکی از شرایط برای اخذ وام‌های مختلف، ثبت شرکت می‌باشد. من باب مثال یکی از شرایط اعطای تسهیلات به‌منظور ایجاد طرح‌های توسعه‌ای و مشارکت‌های انتفاعی و کشاورزی، تسهیلات فروش اقساطی مواد اولیه، لوازم یدکی و ابزار کار واحدهای تولیدی و تسهیلات خرید دین و یا معاملات سلف ایجاد شرکت و ارائه مدارک تأسیس ثبتی و یا انجام افزایش سرمایه ثبتی متناسب با سرمایه (حدوداً ۳۰ درصد هزینه‌های سرمایه‌گذاری ثابت) در کنار سایر مدارک می‌باشد.

۴- تشکیل شرکت برای دریافت برخی تسهیلات خاص

از انگیزه‌های اصلی دیگر برای ثبت شرکت‌های صوری، دریافت برخی از تسهیلات که در قوانین خاص به صورت مقطعی در نظر گرفته شده است که به عنوان مثال می‌توان به ایجاد شرکت در خصوص دریافت تسهیلات خوداشتغالی اشاره نمود که در سال‌های گذشته مرسوم بوده است. برای کسب و کار خانگی سقف تسهیلات صندوق در این حوزه ۵۰ میلیون ریال می‌باشد و سقف تسهیلات خود اشتغالی ۱۵۰ میلیون ریال می‌باشد. در این نوع دریافت تسهیلات، دو یا چند نفر با ایجاد شرکت نسبت به راه‌اندازی یک کسب و کار مبادرت نمایند. یا برای شرکت‌های دانش بنیان تسهیلات ویژه‌ای از سوی صندوق شکوفایی و نوآوری با بهره کم در نظر گرفته شده است. کم بهره‌بودن و اقساط بلندمدت تسهیلات مذکور انگیزه اصلی در جهت ایجاد شرکت‌های دانش بنیان حتی به صورت غیر واقعی تلقی می‌گردد. دریافت تسهیلات ویژه برای شرکت‌های تعاونی نیز از جمله انگیزه‌های به وجود آوردن

شرکت‌ها تعاونی گردیده است. با توجه به انواع شرکت‌های تعاونی تولیدی و مصرفی، خدمات، مسکن و کشاورزی و سایر موارد و اعطای تسهیلات ویژه به این شرکت‌ها در ادوار مختلف مشاهده می‌گردد، در دهه‌های اخیر تعداد این شرکت‌ها به شدت افزایش یافته است. در آمار ثبت شرکت‌ها در حدود ۲۲۰ هزار شرکت تعاونی غیر منحل وجود دارد.

۵- الزام به ایجاد شرکت‌های سهامی از سوی بانک‌ها

یکی دیگر از علل ایجاد شرکت‌های غیر واقعی موضوع مشارکت حقوقی بانک‌ها می‌باشد. در این مشارکت باید، در اساسنامه نحوه اعمال مدیریت بانک پیش‌بینی شده باشد تا میزان سهام پیشنهادی متقاضی برای بانک مشخص گردد و مشارکت حقوقی بانک فقط در شرکت‌های سهامی (عام و خاص) مجاز می‌باشد. لذا بانک‌ها بدون توجیه قانونی و صرفاً به موجب دستورالعمل‌های داخلی جهت ایجاد ساز و کارهای مشارکت‌های حقوقی خود در صورت عدم وصول مطالبات، الزام به ایجاد شرکت‌های سهامی را در رویه‌های خود در نظر گرفته‌اند و سایر اشخاص حقوقی از جمله شرکت‌های با مسئولیت محدود را بدون توجیه قانونی الزام می‌نمایند تا به شرکت سهامی تبدیل شوند و سپس نسبت به پرداخت تسهیلات اقدام می‌نمایند که در سال‌های اخیر جهت جلوگیری از کلاهبرداری شرکت‌های با مسئولیت محدود، تبدیل شرکت با مسئولیت محدود به سهامی به علت فقدان قانون منجر به ثبت نمی‌گردد.

۶- ثبت شرکت جهت حضور در مناقصات و مزایده‌ها:

از جمله انگیزه‌های دیگر ایجاد شرکت، حضور در مناقصات و مزایده‌ها می‌باشد. مناقصات و مزایده‌ها به صورت دولتی و خصوصی هر سال به تعداد برگزار می‌گردد که در آن سازمان‌های عمومی و شرکت‌های بزرگ، خرید و ارائه کالا یا خدمت مورد نیاز خود را به رقابت و مسابقه می‌گذارند که سود و درآمد سرشاری برای طرفین این معامله به همراه دارد. حضور در اکثریت قریب به اتفاق مناقصات و مزایده‌ها مهم تنها به صورت شخص حقوقی (شرکت) امکان‌پذیر است. متأسفانه برای حضور در برخی از مناقصات و مزایده‌ها صرف ثبت شرکت ملاک عمل می‌باشد و هیچ بررسی از وضعیت شرکت و یا دفتر و بررسی حساب‌های شرکت و رزومه آن از سوی برگزارکنندگان آن به عمل نمی‌آید.

۷- ثبت شرکت با انگیزه دریافت ضمانتنامه‌های بانکی

به موجب ماده ۶۸۴ قانون مدنی عقد ضمان عبارت است از اینکه (شخص مالی را که بر ذمه دیگری است به عهده بگیرد) بانک با صدور ضمانتنامه بانکی تعهد می‌نماید در صورتی که

متعهد، تعهدات پیش‌بینی شده موضوع ضمانت‌نامه را در مواعد معین نپردازد و یا اینکه از انجام صحیح و به موقع تعهدات خود به هر علت خودداری نماید، به مجرد اعلام ذینفع قبل از انقضای سررسید، وجه‌الضمان یا مبلغ قید شده در ضمانت‌نامه را در وجه ذینفع (مضمون‌له) بپردازد.

لذا یکی از انگیزه‌های ایجاد شرکت‌های صوری دریافت انواع ضمانت‌نامه‌های بانکی می‌باشد که جهت دریافت ضمانت‌نامه مستندات ثبتي شرکت از سوی بانک‌ها درخواست می‌گردد. از سوی برخی از بانک‌ها در زمان صدور ضمانت‌نامه‌ای بانکی هیچ احراز فعالیت بانکی شرکت و میزان دارایی واقعی و حساب بانکی و همچنین سوابق شرکت صحت‌سنجی نمی‌گردد و برخی از بانک‌ها بدون در نظر گرفتن مباحث مالی شرکت صرفاً به صدور ضمانت‌نامه اقدام می‌نمایند.

۸- انگیزه دریافت اعتبار اسنادی

از دیگر علل و انگیزه‌های تأسیس شرکت دریافت گشایش اعتبار اسنادی می‌باشد. به منظور تأمین ماشین‌آلات، تجهیزات و دانش فنی مورد نیاز طرح‌های ایجاد و یا توسعه‌ای برخی از بانک‌های عامل از طریق انعقاد قرارداد، اقدام به گشایش اعتبار اسنادی می‌نمایند. که در خصوص شرکت‌های تجاری فرایندها و سهولت کمتری برای ایجاد اعتبار اسنادی در نظر گرفته می‌شود و اشخاص برابر جلوگیری از تعهدات قانونی و یا شخصی در اعتبار اسنادی، نسبت به ثبت شرکت اقدام تا مسئولیت اصلی در این خصوص بر عهده شرکت در نظر گرفته شود.

۹- اخذ و اعطاء نمایندگی و شعب رسمی:

بسیاری از اشخاص مایل به دریافت نمایندگی از شرکت‌های بزرگ و معتبر خارجی و داخلی و فعالیت تحت عنوان نمایندگی برندهای خارجی هستند. اغلب شرکت‌های معتبر برای پیشگیری از مشکلات قانونی و حقوقی احتمالی، مایل به اعطای نمایندگی به اشخاص حقوقی ثبت شده بوده و با اشخاص حقیقی همکاری نمی‌کنند و یا در صورت همکاری شرایط سخت‌تری را نسبت به شرکت‌ها برای اشخاص حقیقی در نظر می‌گیرند. در شرایط فعلی چگونگی اخذ شعب و نمایندگی شرکت‌های خارجی به موجب قانون و آیین‌نامه اجازه ثبت شعب و نمایندگی شرکت‌های خارجی می‌باشد. لکن از سال ۱۳۱۰ تا کنون در حدود ۴ هزار شعب و نمایندگی به ثبت رسیده است که بیش از نصف آن منحل و یا غیر فعال می‌باشد. در حالی که تعداد شرکت‌ها و برندهای خارجی که با طرف ایرانی در حال مرادوات تجاری می‌باشد بیش از پنجاه هزار شرکت بوده که قالب این روابط تجاری شرکت‌های خارجی با شرکت‌های داخلی فارغ از قوانین و مقررات مذکور می‌باشد.

۱۰- سایر موارد

انجام امور پیمانکاری و پروژه‌های دستگاه‌ها و شرکت‌های دولتی از جمله تأمین نیروی انسانی کارگری و قراردادی، انجام امور حمل و نقل و یا امور پشتیبانی و یا خدمات رفاهی و اداری، تصدی به عملیات پولی و بانکی و صرافی، ارائه خدمات نمایشگاهی و کارگاه آموزشی، دریافت شماره تلفن‌های خاص پنج رقمی، انجام امور مشاوره‌ای و مطالعاتی و پژوهشی همگی با ثبت شرکت امکان پذیر می‌باشد که موارد فوق را می‌توان به علل و انگیزه‌های ایجاد شرکت‌ها اضافه نمود.

آسیب شناسی قوانین و مقررات مربوط به ثبت شرکت‌های تجاری

شرکت‌های تجاری با ثبت نزد مرجع ثبت شرکت‌ها به رسمیت شناخته می‌شوند. اولین قانونی که به طور مستقیم و کامل به ثبت شرکت‌ها پرداخته است، قانون راجع به ثبت شرکت‌ها مصوب ۱۳۱۰/۳/۲ بوده که در آن ثبت انواع شرکت‌ها داخلی و شرکت‌های خارجی بیان شده است. قانون مذکور دارای نظامنامه (اجرای قانون ثبت شرکت‌ها) که در آن نحوه ثبت شرکت خارجی پیش‌بینی گردیده است و همچنین نظام نامه مواد (۱۹۶ و ۱۹۷ و ۱۹۹ قانون تجارت مصوب ۱۳۱۱/۰۲/۰۳) که به ثبت انواع شرکت‌های داخلی می‌پردازد. در نظامنامه قانون تجارت مقررات شکلی ثبت تأسیس و تغییرات انواع شرکت‌های داخلی، چگونگی دریافت مدارک و مستندات قانونی و نحوه انتشار آگهی‌های ثبتی بیان گردیده است. متأسفانه بعد از این قوانین و مقررات، در جهت رسمیت اشخاص حقوقی و همچنین چگونگی رصد و شناسایی آنها مقرراتی دیگری وضع نگردیده است و مستند قانونی ثبت شرکت‌ها به قوانین بیش از هشتاد سال پیش بر می‌گردد.

همچنین دسته دیگری از تکالیف در حوزه ثبت شرکت‌ها، مربوط به سایر قوانین می‌باشد که به نحوی برای مراجع ثبتی در زمان ثبت تأسیس و یا تغییرات شخصیت‌های حقوقی تعیین تکلیف نموده است. در یک بررسی میدانی در مرجع ثبت شرکت‌ها بیش از ۵۰۰ قوانین و مقررات مرتبط با نظارت و تولید و ثبت انواع شخصیت‌های حقوقی و موضوعات فعالیت وجود دارد که در برخی موارد وظایف و صلاحیت اصلی دستگاه‌های نظارتی نیز به حوزه ثبتی تسری پیدا نموده است. قانونگذاری احساسی، موقتی و دستگاه محور و نحوه ارتباط اشتباه آن با موضوع حاکمیتی و همچنین شیوه‌های مغفول مانده سرمایه گذاری و عدم سیاست‌های صحیح مشارکت بخش خصوصی در تجارت و اقتصاد کشور و از طرفی این حجم از قوانین و مقررات زاید و دست‌پاگیر عملاً امر تجارت و فعالیت اقتصادی را با مشکل مواجه می‌نماید.

تعاریف و بررسی فرایندهای مرتبط با رسمیت شرکتها

ثبت شرکتها در معنی کلی بدین شکل تعریف شده است (مقصود شرکت‌های بازرگانی است که دارای شخصیت حقوقی می‌باشند و ثبت آن اجباری می‌باشد مواد ۱۹۵ الی ۲۰۰ و مواد ۵۸۷ و ۵۹۴ و ۵۹۵ قانون تجارت و باید در تهران در دائره ثبت شرکتها و در خارج از تهران در ادارات ثبت اسناد مرکز اصلی شرکت به ثبت برسند. (جعفری لنگرودی، محمد جعفر، ۱۳۹۲، ص ۱۸۶)

با در نظر گرفتن قوانین و مقررات حقوق خصوصی می‌توان ثبت شرکت را این‌گونه تعریف نمود: ثبت شرکت به معنای هویت بخشی و رسمیت انواع شرکت‌های تجاری به منظور شروع به فعالیت در حدود صلاحیت و اساسنامه تنظیمی فی‌مابین شرکاء می‌باشد.

امروزه در آسیب شناسی ثبت شرکتها، از واژگان و عباراتی از جمله شرکت‌های صوری و غیرواقعی و کاغذی و یکبار مصرف و غیر فعال و متوقف و ... استفاده می‌گردد.

شرکت صوری، شرکت غیرواقعی است که برای اهداف، مقصود و موضوع اصلی شرکت ایجاد نمی‌شود، لکن از عناوین و موضوعاتی در هنگام ثبت استفاده می‌نماید که موجب اغفال عموم می‌گردد و جامعه به علت اعتماد به ثبت رسمی شرکت، فریب تبلیغات و فعالیت غیرواقعی آن را می‌خورد. مثلاً شرکتی با عنوان و موضوع فعالیت نفتی و گازی ثبت لکن هیچ عملیات تجاری در این حوزه انجام نمی‌دهند و با این عنوان به دریافت وام‌های بانکی و یا فعالیت‌های دیگر می‌پردازند. حال اگر قرارداد شرکت صوری باشد، با توجه به قواعد عام حاکم بر قراردادها از جمله ماده ۲۱۸ قانون مدنی که مقرر نموده هر گاه معلوم شود که معامله با قصد فرار از دین به طور صوری انجام شده، آن معامله باطل است، لذا شرکت مذکور نیز باطل خواهد بود.

همچنین واژه شرکت کاغذی به شرکت‌هایی اطلاق می‌گردد که صرفاً بنا به اعلامات و تنظیم اسناد مؤسسين آن صرفاً به ثبت رسیده است و با توجه به سند ثبت رسمی دارای اعتبار می‌باشند، لکن در عمل به هیچ وجه فعالیت واقعی ندارند.

شرکت‌های یک بار مصرف نیز هر چند در اساسنامه و یا اعلامات دارای موضوعات متعدد فعالیت می‌باشند، لکن انگیزه اصلی برای ایجاد آن غیر تجاری و غیراقتصادی و کسب اعتبار و یا اخذ تسهیلات و وام‌های بانکی و یا شرکت در مناقصات و مزایادات می‌باشد.

آسیب شناسی در نحوه ثبت و رسمیت شرکتها

دو روش ثبت شرکتها در کشورهای مختلف به صورت عمده وجود دارد که یکی از آن روش احراز و صحت‌سنجی تمامی فرایند ثبتی و روش دوم روش ثبت اعلامی می‌باشد. در روش اول تقاضا و اظهارات به مستندات و مطالب به روش‌های مختلف صحت‌سنجی می‌گردد و این روش

موجبات طولانی شدن مراحل ثبتی می‌گردد. اما روش دوم روش خود اظهاری و اعلامی بودن ثبت شرکت‌ها می‌باشد که صرفاً مطالب اظهار شده را ثبت و منتشر می‌نماید که در این روش سرعت عملیات ثبتی مورد لحاظ قرار می‌گیرد. هر دو از این روش‌ها مزایا و معایبی داشته که در ثبت تفتیشی سرعت و سهولت در اولویت نمی‌باشد و در ثبت اعلامی دقت و صحت مطالب مورد تردید می‌باشد. (حسن زاده، بهرام، سال ۱۳۹۵، ص ۶۲)

بر اساس تعریف بانک جهانی، شاخص شروع کسب و کار در عمل با معیار راه اندازی رسمی یک فعالیت صنعتی یا تجاری به صورت عملیاتی، توسط کارآفرین و ثبت شرکت اندازه‌گیری می‌شود. رتبه سهولت شروع یک کسب و کار براساس مولفه‌های چهارگانه نمودار بانک جهانی شامل تعداد مراحل، زمان، هزینه و حداقل سرمایه مورد نیاز محاسبه می‌گردد (دفتر بهبود فضای کسب و کار، معاونت امور اقتصادی وزارت امور اقتصادی و دارایی، ۱۳۹۳). بر طبق مستندات بانک جهانی در سال ۲۰۱۷ رتبه ایران در شاخص شروع کسب و کار ۱۰۲ در بین ۱۸۹ کشور می‌باشد. هر گونه اقدام در خصوص سخت‌گیری در ثبت شرکت‌ها بدون ارائه راه کارهای الکترونیکی و سازوکار مناسب، موجب تنزل رتبه ایران می‌گردد. نکته‌ای که از سوی بانک جهانی مغفول مانده است این است که در روش اندازه‌گیری برای رتبه‌بندی کشورها، سهولت شروع فضای کسب و کار در نظر گرفته شده است و معیارهای همچون صحت‌سنجی و یا واقعی بودن شرکت‌ها در این اندازه‌گیری لحاظ نگردیده است.

عدم وجود مستندات مناسب تعهدپذیری در زمان ثبت

یکی از آسیب‌های جدی در حوزه صحت سنجی شرکت‌ها عدم وجود مقررات مناسب تعهدپذیری برای مؤسسين می‌باشد. مطابق ماده (۳) نظامنامه قانون تجارت، ثبت شرکت بموجب تقاضانامه‌ای که در دو نسخه تنظیم می‌شود به عمل خواهد آمد. در خصوص تقاضانامه، شرایط آن، محتوا، مندرجات اطلاعات، مسئولیت ارائه و یا امضاء آن در مقررات تدابیری پیش‌بینی نشده است. علاوه بر تقاضانامه فرمی بنام اظهارنامه استفاده می‌گردد که در آن موضوع خود اظهاری اطلاعات و جنبه اعلامی بودن اظهارات جلوه بیشتری دارد. شرکتنامه نیز که از اسناد مرتبط با ثبت شرکت‌ها می‌باشد در قانون تعریف نشده است. شرکتنامه در قانون ثبت با شرکتنامه موضوع عقد معین در قانون مدنی از لحاظ آثار و مباحث شکلی و ماهیتی متفاوت می‌باشد. در شرکت سهامی، بجای شرکتنامه از اساسنامه شرکت به عنوان یک پیمان و یک قرارداد استفاده می‌گردد. اساسنامه نیز در قانون تجارت و سایر قوانین تعریف نگردیده است

و به نظر می‌رسد یک واژه پهلوی برگرفته از ترجمه و معادل واژه قوانین غربی باشد^۱ که بیشتر ماهیت قراردادی و روابط بین شرکاء و سهامداران با یکدیگر و همچنین با شرکت و نحوه تصمیم‌گیری و مشارکت آنها را تعیین می‌نماید.

در حقوق ایران، در انواع شرکت‌های با مسئولیت محدود، تضامنی و نسبی و مختلط غیرسهامی جهت ایجاد شخصیت حقوقی، الزامی به داشتن اساسنامه پیش‌بینی نشده است. نبود اساسنامه‌های به روز و کارآمد حیات شرکت‌های تجاری را با مخاطره مواجه می‌نماید. بازمهندسی اساسنامه شرکت‌ها در شرایط فعلی کشور یک اصل جدی است که می‌تواند در آن نظام تعهدپذیری مؤسسين شرکت‌ها و تشریفات مجامع عمومی پیش‌بینی گردد.

یکی دیگر از نواقص عملیات ثبتی عدم امکان احراز مستندات مربوط سرمایه شرکت می‌باشد. جهت تشکیل شرکت و تأمین مالی آن، نیاز است شرکت‌های تجاری دارای سرمایه باشند. هر کدام از شرکاء لازم است مال یا آورده‌هایی را، اعم از وجه نقد یا غیرنقدی، وارد شرکت نمایند، که این آورده به محض تشکیل شرکت و ایجاد شخصیت حقوقی از دارایی شرکا و سهامداران منفک می‌گردد و وارد دارایی شخصیت حقوقی می‌شود. مشارکت شرکاء در شرکت تجاری با هدف کسب سود و تقسیم آن میان اعضاء صورت می‌گیرد. (وحیدی، فریده، سال ۱۳۹۵، ص ۳۱). میزان حداقل سرمایه و نحوه ارزیابی و تقویم و احراز آن از جمله مواردی می‌باشد که در قانون پیش‌بینی نشده است.

در شرکت‌های سهامی بر طبق قوانین، اصل گواهی بانکی مبنی بر پرداخت سرمایه نقدی و همچنین مستندات مربوط به سرمایه غیرنقدی دریافت می‌گردد. هرگاه قسمتی از تعهد مؤسسين به صورت غیرنقد باشد، باید عین آن یا مدارک مالکیت آن را در همان بانکی که برای پرداخت مبلغ نقدی حساب باز شده است تودیع و گواهی بانک را به ضمیمه اظهارنامه و ضائم آن به مرجع ثبت شرکت‌ها تسلیم نمایند.

در خصوص احراز پرداخت سرمایه در سایر شرکت‌ها، در زمان ثبت نیز مطابق ماده (۴) نظام نامه قانون تجارت (نوشته بامضاء مدیر شرکت حاکی از پرداخت تمام سرمایه نقدی و تسلیم تمام سرمایه غیر نقدی با تعیین قیمت‌های غیرنقدی) در زمان ثبت می‌بایستی دریافت گردد که این امر موجب بروز برخی اعلامات صوری مبنی بر دارایی موهوم شرکت‌ها گردیده است به طوری که من باب مثال جهت ثبت شرکت با مسئولیت محدود از سوی مؤسسين اعلام می‌گردد، سرمایه شرکت میلیاردها تومان می‌باشد بدون اینکه هیچ مستندی به مرجع ثبت شرکت‌ها مبنی بر چگونگی پرداخت و یا احراز سرمایه ارائه گردد.

عدم وجود نظام جامع نظارت بر شرکت‌های تجاری

یکی دیگر از آسیب‌های جدی در حوزه ثبت شرکت‌ها شیوه سنتی نظارت بر فعالیت اشخاص حقوقی می‌باشد. جای تأمل است که با وجود بیش از دو هزار عنوان مجوز در سایت (ایران مجوزات، دفتر پایش بهبود فضای کسب و کار وزارت اقتصاد و دارایی) اکثر دستگاه‌های اجرایی بجای ایجاد ساز و کارهای مناسب نظارتی از جمله رصد الکترونیکی شرکت‌ها تجاری تحت شمول خود و یا ایجاد پنجره واحد درون سازمانی و یا بین سازمانی و همچنین ایجاد نهادهای بازرسی و نظارتی جهت بررسی وضعیت شرکت‌ها صرفاً به دنبال چگونگی صدور مجوزات کاغذی بدون نظارت عینی می‌باشند.

با تعاریف حقوقی، ثبت موضوع فعالیت شرکت به منزله اخذ و صدور پروانه فعالیت نمی‌باشد و صدور مجوزات فعالیت بر عهده دستگاه‌های متولی و یا اصناف مرتبط می‌باشد. مرجع ثبت شرکت‌ها مرجع هویت بخشی به اشخاص حقوقی می‌باشند نه مرجع صدور مجوز و شناسایی اهلیت آن. لذا برابر تکالیف قانونی در مرجع ثبت شرکت‌ها و مؤسسات غیرتجاری، برای ثبت انواع شرکت‌های تجاری با هر نوع موضوع فعالیت، پروانه تخصصی اخذ و یا صادر نمی‌گردد و موضوعات تخصصی و نظارت بر آنها ارتباطی با مقوله ثبت شرکت‌ها ندارد.

همچنین یکی دیگر از آسیب‌های موجود در نظام حقوقی ایران عدم دسته‌بندی انواع فعالیت شرکت‌ها می‌باشد و هر شرکتی می‌تواند موضوعات متعدد و غیرمرتبط در موضوع فعالیت خود انتخاب نماید که این یک ضعف قانونی محسوب می‌گردد. به علت عدم وجود محدودیت در ایران برخی از شرکت‌ها بدون چارچوب و تخصص و یا سابقه، موضوع فعالیت خود را در تمامی زمینه‌ها از پولی و بانکی و انرژی گرفته تا خدمات و خودرو و سایر موارد به ثبت می‌رساند که با سیاست‌های حاکمیتی و تصدی‌گیری کشور مغایر است.

ضمانت‌های قانونی اطلاعات ناصحیح شرکت‌ها

همان‌طور که بیان شد با توجه به قدمت قوانین و مقررات، ساز و کارهای مناسبی برای جلوگیری و یا احراز اطلاعات ثبتی وجود ندارد. مرجع ثبت شرکت‌ها به عنوان مرجع اعلامی صرفاً مواردی که به وسیله تقاضانامه و اظهارنامه خوداظهاری می‌گردد را به ثبت می‌رساند و وظیفه تفتیش و یا احراز اطلاعات و اظهارات شرکت‌ها را نداشته که این امر موجبات اختلال در فرایند ثبتی می‌گردد. موبد این نظر در قوانین و مقررات مختلف پیش‌بینی گردیده است که می‌توان به ماده ۱۹۸ قانون تجارت اشاره نمود که مقرر نموده (عدم رعایت تشریفات ثبتی موجبات بطلان عملیات شرکت می‌گردد). همچنین در ماده ۱۰۰ قانون پیش‌گفته مقرر گردیده است: هر شرکت با مسئولیت محدود که برخلاف مواد ۹۶ و ۹۷ (یعنی مباحث مربوط به

سرمایه وارزش آن) تشکیل شده باشد باطل و از درجه اعتبار ساقط است.

بر اساس ماده ۱۱۵ اشخاص ذیل کلاهبردار محسوب می‌شوند: مؤسسین و مدیرانی که برخلاف واقع پرداخت تمام سهم‌الشرکه نقدی تقدیم و تسلیم سهم‌الشرکه غیر نقدی را که در اوراق و اسنادی که باید برای ثبت شرکت بدهند اظهار کرده باشند. همچنین در ماده ۲۷۰ لایحه اصلاحی قانون تجارت، هر گاه مقررات قانونی در مورد تشکیل شرکت سهامی یا عملیات آن یا تصمیماتی که توسط هر یک از ارکان شرکت اتخاذ می‌گردد رعایت نشود بر حسب مورد بنا به درخواست هر ذینفع بطلان شرکت یا عملیات یا تصمیمات مذکور به حکم دادگاه اعلان خواهد شد از طرفی بر طبق بند (۳) ماده (۲۴۳) قانون مذکور هرکس از اعلام مطالبی که طبق مقررات این قانون باید به مرجع ثبت شرکت‌ها اعلام کند بعضاً یا کلاً خودداری نماید و یا مطالب خلاف واقع به مرجع مزبور اعلام دارد، به حبس تأدیبی از سه ماه تا دو سال یا به جزای نقدی از بیست هزار ریال تا دویست هزار ریال یا به هر دو مجازات محکوم خواهند شد.

مطابق ماده ۲۴۹ قانون مذکور؛ هر کس با سوء نیت برای تشویق مردم به تعهد خرید اوراق بهادار شرکت سهامی به صدور اعلامیه پذیره نویسی سهام یا اطلاعیه انتشار اوراق قرضه که متضمن اطلاعات نادرست یا ناقص باشد مبادرت نماید به مجازات شروع به کلاهبرداری محکوم خواهد شد. بموجب بند (دو) ماده ۲۵۸ قانون مذکور رئیس و اعضاء هیأت مدیره و مدیر عامل شرکت که ترازنامه غیرواقع به منظور پنهان داشتن وضعیت واقعی شرکت به صاحبان سهام ارائه یا منتشر کرده باشند، به حبس تأدیبی از یک سال تا سه سال محکوم خواهند شد.

در برخی دیگر از مواد قانونی نیز قانونگذار بدون جرم‌انگاری، مسئولیت سنگینی را برای موسسینی که با تقلب و یا سوءنیت نسبت به تشکیل شرکت می‌پردازند اقدام می‌نماید. من باب مثال می‌توان به ماده ۲۳ لایحه اصلاحی قانون تجارت در خصوص شرکت‌های سهامی اشاره نمود: مؤسسین شرکت نسبت به کلیه اعمال و اقداماتی که به‌منظور تأسیس و به ثبت رسانیدن شرکت انجام می‌دهند مسئولیت تضامنی دارند و یا ماده ۹۸ قانون تجارت در خصوص شرکت با مسئولیت محدود که مقرر نموده: شرکاء نسبت به قیمتی که در حین تشکیل شرکت برای سهم‌الشرکه‌های غیر نقدی معین شده در مقابل اشخاص ثالث مسئولیت تضامنی دارند. همچنین در ماده ۱۰۱ پیش‌بینی شده است: اگر حکم بطلان شرکت صادر شود شرکایی که بطلان مستند به عمل آنها است و هیأت‌نظار و مدیرهایی که در حین حدوث سبب بطلان یا بلافاصله پس از آن سر کار بوده و انجام وظیفه نکرده‌اند در مقابل شرکاء دیگر و اشخاص ثالث نسبت به خسارات ناشیه از این‌بطلان متضامناً مسئول خواهند بود. هر چند این دسته از ضمانت‌ها و مسئولیت‌ها در جهت جلوگیری از تقلب توسط شرکاء و مؤسسین در نظر گرفته شده است لکن تاکنون نتوانسته ابزار مناسب پیشگیرانه برای ممانعت این قبیل اقدامات مجرمانه تلقی گردد.

اقدامات سازمان ثبت اسناد و املاک در جهت جلوگیری از ثبت شرکت‌های صوری

در سال‌های اخیر در مراجع ثبت شرکت‌ها با عنایت به تکالیف مختلف در اسناد فرادستی از جمله بند سوم قسمت (واو) ماده ۴۶ قانون برنامه پنجم توسعه و ماده ۱۲ قانون ارتقاء سلامت اداری و مواد ۳۶ و ۳۷ قانون مدیریت خدمات کشوری و همچنین آیین‌نامه توسعه خدمات الکترونیکی دستگاه‌های اجرایی و تصویب‌نامه شورای عالی اداری و در جهت ارتقاء بهبود فضای کسب و کار، صحت‌سنجی اطلاعات از جمله احراز هویت اشخاص حقیقی و حقوقی ایرانی و خارجی و رصد بدهکاران مالیاتی و ممانعت از ثبت تأسیس و تغییرات این دسته از افراد بصورت برخط و تکمیل بانک‌های اطلاعاتی و اخذ گواهی عدم سوءپیشینه کیفری از طریق پنجره واحد با سایر دستگاه‌ها از جمله سازمان ثبت احوال و سازمان امور مالیاتی و شرکت پست و وزارت اطلاعات (در خصوص کد فراگیر اتباع خارجی) بصورت آنلاین صورت می‌پذیرد.

سازوکارهای پیشنهادی جلوگیری از شکل‌گیری شرکت‌های صوری

۱- لزوم اصلاح قوانین و مقررات مرتبط با شرکت‌ها

همان‌طور که بیان شد قوانین و مقررات حوزه ثبت شرکت‌ها و مؤسسات غیرتجاری بسیار قدیمی و ناکارآمد است. وجود نواقص و خلاءهای قانونی زمینه‌ساز بسیاری از تشریفات زائد و تسهیل در کلاهبرداری و ایجاد شرکت صوری می‌گردد. از طرفی ترغیب افراد به ثبت شرکت با هدف جذب و اعطای تسهیلات از سوی نظام بانکی و غیر واقعی بودن سرمایه شرکت‌ها و عدم پیش‌بینی مجازات‌های سختگیرانه تکمیلی و تبعی موجبات استفاده کلاهبرداران را از این خلاءهای قانونی فراهم نموده است. این خلاءها هم در قانون تجارت و هم در قانون ثبت شرکت‌ها و امور مالیاتی و بانکی وجود دارد. که در این خصوص نیاز می‌باشد اصلاحات اساسی با الگوبرداری از سایر کشورهای صورت پذیرد.

۲- ایجاد پنجره واحد بین دستگاهی در جهت تبادل اطلاعات شرکت‌ها

در جهت تکمیل فرایندهای الکترونیکی و جلوگیری از فعالیت غیرقانونی شرکت‌ها، لزوم تبادل اطلاعات بین دستگاهی حائز اهمیت می‌باشد. ارائه اطلاعات بین دستگاهی زمانی که ثبت یک شخصیت حقوقی با موضوع مشخص صورت می‌پذیرد می‌بایستی بلافاصله از طریق پنجره واحد به دستگاه متولی ارسال گردد. در ارائه خدمات ثبتی، لزوم تبادل اطلاعات شرکت‌ها از طریق شناسه ملی اشخاص حقوقی در مقررات پیش‌بینی شده است. لکن بانک اطلاعاتی مرتبط با شرکت‌ها هیچ‌گونه اطلاعی از فعالیت و یا عدم فعالیت شرکت از سوی دستگاه متولی را نداشته و لذا به‌نظر می‌رسد جهت تجمیع اطلاعات شرکت‌ها سایر دستگاه‌ها از جمله بانک‌ها و سازمان

امور مالیاتی و بیمه‌ها و بورس و نهادهای نظارتی و صنفی و ادارات تعاونی نیز می‌بایستی اطلاعات خود را جهت ثبت به مرجع ثبت شرکت‌ها اعلام تا شناسنامه شرکت‌ها به صورت کامل و شفاف در اختیار همگان قرار گیرد.

۳- لزوم به ارائه مستندات واقعی سرمایه شرکت

در قانون، حداقل سرمایه در شرکت‌های تضامنی و نسبی و با مسئولیت محدود پیش‌بینی نشده است و در شرکت سهامی خاص یک میلیون ریال و شرکت سهامی عام پنج میلیون ریال می‌باشد. از طرفی در حال حاضر برای ثبت تأسیس شرکت‌ها در ایران مبلغ ناچیزی حدود هزار تومان و برای ثبت تغییرات نیز سیصد تومان دریافت می‌گردد، که با توجه به تحقیقات به عمل آمده میانگین حق‌الثبت در کشورهای مختلف، حدود ۱۰۰ الی ۵۰۰ دلار می‌باشد. عدم دریافت مبلغ واقعی حق‌الثبت و یا شارژ سالیانه موجبات ثبت شرکت‌های صوری را فراهم نموده است. در این خصوص می‌توان با پیش‌بینی مقررات مربوطه ضمن الزام به ارائه مستندات بانکی در زمان ثبت هرگونه سرمایه، بصورت سالیانه نیز جهت فعال بودن شرکت‌ها مبالغی به عنوان هزینه نگهداری و یا حق شارژ ثبتی در نظر گرفت.

۴- الزام به ارائه صورتحسابها و وضعیت مالی شرکت‌ها

یکی از راه‌حل‌های جلوگیری از فعالیت شرکت‌های صوری الزام شرکت‌ها به ارائه وضعیت واقعی مالی خود در انجام امور مختلف از سوی مؤسسات حسابرسی می‌باشد. من باب مثال چنانچه جهت حضور در مناقصات و مزایده‌های دولتی و یا عمومی و همچنین دریافت تسهیلات بلندمدت و کوتاه مدت و یا شرکت در پروژه عمرانی، ارائه وضعیت مالی شرکت که مورد تأیید سازمان حسابرسی و یا جامعه حسابداران رسمی الزامی گردد این امر موجب شفافیت وضعیت شرکت‌ها و منع مداخله شرکت‌های صوری در انجام امور فوق خواهد گردید. در صورت توانمندسازی مؤسسات حسابرسی و انجام امور حسابرسی به صورت صحیح و دقیق و الزام شرکت‌ها به این امر، نظارت مالی شرکت‌ها قابل توسعه و در نتیجه این امر موجب کاهش تخلفات مالی و کلاهبرداری توسط آنها خواهد گردید.

۵- تمرکز و ایجاد مدیریت واحد ثبت شرکت‌ها

در تمامی کشورها فارغ از شکل‌گرایی شرکت‌ها، شناسایی، رصد و رسمیت اشخاص حقوقی از اهمیت بسزایی برخوردار می‌باشد و از طرفی با عنایت به لزوم صدور سند رسمی جهت تثبیت انواع شرکت‌های تجاری، احراز صلاحیت ادارات و مأمورین رسمی ثبت شرکت‌ها امری حائز

اهمیت می‌باشد. در رویه کنونی صلاحیت ثبت اشخاص حقوقی دچار آشفتگی شدیدی گردیده است که نظام رسمیت و اعتبار بخشی اشخاص حقوقی را با مشکل مواجه نموده است. در قوانین و مقررات علاوه بر صلاحیت اصلی ادارات ثبت شرکت‌ها و مؤسسات غیر تجاری (زیر مجموعه سازمان ثبت اسناد و املاک) می‌توان به مراجع دیگری همچون مناطق آزاد تجاری، ثبت شرکت‌های سهامی زراعی توسط وزارت جهاد کشاورزی، ثبت انجمن‌های صنفی توسط وزارت تعاون، کار و امور اجتماعی، ثبت اتحادیه صنفی و انجمن حقوق مصرف کننده در وزارت صنعت، معدن و تجارت می‌توان اشاره نمود. آشفتگی صلاحیت‌ها در موارد مذکور با در نظر گرفتن اصول ثبتی و نظام واحد تولید هویت بخشی اشخاص حقوقی و جلوگیری از سوء استفاده از تعدد مراجع ثبتی باید به سازمان ثبت اسناد و املاک به عنوان متولی اصلی در نظر گرفته شود تا از این آشفتگی و تعدد صلاحیت و تبعات آن جلوگیری به عمل آید. (حسن زاده، بهرام، ص ۱۴)

۶- اجرای کامل مقررات مرتبط با مجازات و محروم‌های اجتماعی در ثبت شرکت‌ها

با عنایت به قوانین و مقررات مربوطه از جمله قانون مجازات اسلامی و همچنین ممنوعیت‌های مقرر در قانون تجارت مبنی بر ممنوعیت تصدی ورشکستگان و مجرمان مالی به عنوان مدیران و بازرسان شرکت‌ها، لزوم برقراری ارتباط الکترونیکی با اداره سجل کیفری قوه قضاییه جهت اعمال این ممنوعیت‌ها و مجازات ضروری می‌باشد که از طریق الکترونیکی و پنجره واحد می‌توان بدون تأخیر در اقدامات ثبتی بصورت الکترونیکی افراد مجرم شناسایی و ممنوعیت‌های قانونی در نظر گرفته شود.

۷- فراهم نمودن امکان امضای الکترونیکی :

برای رصد واقعی اشخاص و تسهیل در ثبت تأسیس شرکت‌ها، فراهم نمودن امکان امضای الکترونیکی ضروری می‌باشد. این امر در شناسایی دقیق اشخاص اقدام کننده در حوزه ثبت شرکت‌ها مؤثر می‌باشد در این خصوص چنانچه افرادی به تعدد به ایجاد شخصیت حقوقی بپردازند قابل شناسایی و اعمال مجازات می‌باشند.

۸- ایجاد دادگاه‌های اختصاصی در ادارات ثبت شرکت‌ها :

با توجه به اینکه در قانون تجارت و سایر قوانین و مقررات مربوطه نحوه برخورد و پیشگیری از مجرمان تجاری بیان نشده است و به طور صریح مرجع ثبت شرکت‌ها نیز به عنوان متولی اجرای دقیق مبنی بر ممنوعیت‌های قانونی در خصوص مدیران شرکت‌ها و بازرسان در نظر

گرفته نشده است. لذا به نظر می‌رسد با ایجاد ساختار مناسب قضایی در مراجع ثبت شرکت‌ها به عنوان متولی اجرای دقیق ممنوعیت‌های قانونی امکان کشف شرکت‌های صوری و شناسایی افراد کلاهبردار و برخورد قانونی با آنها فراهم گردد.

۹- رصد و توقف شرکت‌های غیر فعال و صوری:

طبق مواد ۱۹۹ الی ۲۰۱ لایحه اصلاحی قانون تجارت چنانچه ظرف یک سال پس از ثبت شرکت هیچ اقدامی جهت انجام موضوع آن صورت نگرفته باشد و نیز در صورتی که فعالیت‌های شرکت در مدت بیش از یک سال متوقف شده باشد هر ذینفع می‌تواند نسبت به انحلال آن شرکت اقدام نماید. بر طبق قانون مالیات‌های مستقیم شرکت‌های که تا پنج سال غیرفعال می‌باشند توسط سازمان امور مالیاتی شناسایی و تا عدم بروزرسانی اطلاعات جلوی فعالیت آنها مسدود می‌گردد. لذا پیشنهاد می‌گردد مرجع ثبت شرکت‌ها بعنوان متولی مباحث ثبتی با اقدام مشترک با سازمان امور مالیاتی نسبت به شناسایی و رصد و توقف شرکت‌های تجاری غیر فعال اقدام تا از فعالیت‌ها غیرواقعی و غیر شفاف در حوزه تجارت و اقتصاد جلوگیری به عمل آید.

۱۰- ایجاد نظام طبقه بندی فعالیت و رتبه بندی شرکت‌ها در ادارات ثبت

در شرکت‌داری حاکمیتی نوین موضوع فعالیت اشخاص حقوقی طبقه‌بندی و به تبع آن رتبه‌بندی می‌شود. اما به علت قدمت قانون در ایران برخی از شرکت‌ها بدون چارچوب و تخصص و یا سابقه، موضوع فعالیت در تمامی زمینه‌ها از پولی و بانکی و انرژی گرفته تا خدمات و خودرو و سایر موارد به ثبت می‌رساند که با نظام حاکمیتی و تصدی‌گری کشور مغایر است. فارغ از طبقه‌بندی موضوع فعالیت، شرکت‌ها باید در یک قالب مشخص رتبه‌بندی شوند. در شرایط کنونی یک شرکت به محض ثبت و بدون سرمایه و تجربه در مناقصات بزرگ از جمله مناقصه نفتی و گازی شرکت و بدون ضابطه برنده می‌شود و در اجرای عملیات با مشکلات جدی از جمله عدم تأمین مالی و عدم تخصص مواجه می‌گردند. این وضعیت، نابسامانی‌های متعدد از جمله متروک و طولانی شدن پروژه‌ها، چند برابر شدن هزینه‌ها، نواقص و ضعف‌های فنی در عملیات‌های اجرایی و سایر موارد را ایجاد می‌نماید. رتبه‌بندی شرکت‌ها با توجه به موضوعاتی از جمله مدت زمان فعالیت، میزان سرمایه واقعی، انجام پروژه‌های موفق، میزان سودآوری، اجرای حسابرسی‌های استاندارد توسط سازمان‌های حسابرسی معتبر، وجود مدیران متخصص و سایر مؤلفه‌ها باید در نظر گرفته شود.

نتیجه‌گیری

امروزه تعداد شرکت‌های تجاری در ایران به حدود یک میلیون و پانصد شرکت رسیده است که در خوشبینانه‌ترین وضعیت تعداد شرکت‌های فعال واقعی حدود پانصد هزار می‌باشد و مابقی شرکت‌ها غیر فعال و یا دارای فعالیت غیرقانونی می‌باشند. با نگاهی به قوانین و مقررات تجاری، مالی، اقتصادی و بانکی، نوعی قدمت و ضعف و پراکندگی وظایف و تکالیف در خصوص شرکت‌ها مشاهده می‌گردد که با توجه به عدم تعیین دستگاه متولی مستقیم مبنی بر رصد در چگونگی اجرا و تطبیق قوانین و مقررات جاری، متاسفانه سوءاستفاده‌های از طریق ایجاد شرکت‌های صوری و غیرواقعی بوجود آمده است و به علت عدم تحقق تجارت الکترونیک و مقررات مربوط به پنجره واحد، زمینه بروز فعالیت شرکت‌های صوری همچنان وجود دارد. با جمیع موارد مطروحه می‌توان با ایجاد بسترها و زیر ساخت‌های مناسب الکترونیکی و پنجره خدمات ثبت شرکت‌ها و رصد دقیق آنها، ایجاد نظام طبقه‌بندی و رتبه‌بندی شرکت‌ها و توقف شرکت‌های غیرفعال و صوری با اجرای کامل مقررات مرتبط و با مجازات و محرومیت‌های اجتماعی و تمرکز و ایجاد مدیریت واحد ثبت شرکت‌ها تا حدود زیادی با این پدیده مفسده مقابله نمود.

فهرست منابع

- اسکینی، ربیعا، حقوق تجارت، شرکت‌های تجاری، تهران، انتشارات سمت، ۱۳۸۸
- جعفری لنگرودی، محمد جعفر، ترمینولوژی حقوق، تهران، انتشارات گنج دانش، ۱۳۹۲
- حسن زاده، بهرام، حقوق تحلیلی ثبت شرکت‌ها، تهران، انتشارات جنگل، ۱۳۹۵
- میر حسینی، سید حسن، شرح آرای شورای عالی ثبت، تهران، انتشارات میزان، ۱۳۹۲
- وحیدی، فریده، رژیم حقوقی حاکم بر ثبت شرکت‌های تجاری، تهران، انتشارات میزان، ۱۳۹۵